"Japaner, japaner, japaner…". Representationer av asiater i svensk samtidskultur
Tobias Hübinette, Mångkulturellt centrum

Projektets övergripande syfte är att studera och analysera representationer av asiater i svensk samtidskultur. Med asiater definieras individer och grupper härrörandes från länderna i och regionen Öst- och Sydostasien. Projektet utgörs av en representationsstudie som inkluderar både textuellt, audiellt, visuellt, digitalt och audiovisuellt material från den svenska samtidskulturen, och som syftar till att undersöka hur individer och grupper med asiatiskt ursprung och utseende framställs och föreställs. Projektets utgångspunkt är att det existerar en diskrepans mellan den koloniala föreställningsvärlden och det postkoloniala tillståndet vari olika minoriteter lever sida vid sida med majoritetsbefolkningen inom samma nationella kontext. Projektets andra preliminära utgångspunkt är att en viss typ av representationer av asiater är hegemoniska i den svenska samtidskulturen i den meningen att de är naturaliserade och uppfattas som vardagliga och självklara, och inte som nedsättande och negativa. Projektets tredje utgångspunkt är att en viss typ av representationer av asiater kan jämföras med en viss typ av representationer av judar från första hälften av 1900-talet, liksom med en viss typ av representationer av asiater som historiskt har sin grund i 1800- och 1900-talets koloniala föreställningsvärld, och vilka till vissa delar har internationellt ursprung och till vissa delar är specifikt svenska. Projektets fjärde utgångspunkt är att de samtida representationerna av asiater påverkas av den globala föreställningen om Asiens pågående uppgång och Västs pågående nedgång, vilken går tillbaka till förra sekelskiftets gula faran-trop. Projektets frågeställningar är därför: Vilka framställningar av och föreställningar om asiater finns i svensk samtidskultur i form av textuella, audiella, visuella, digitala och audiovisuella representationer? Hur relaterar samtida svenska representationer av asiater till både historiska och samtida representationer av andra icke-kristna och icke-västerländska grupper såsom judar, araber, afrikaner, indier, aboriginer, inuiter och indianer? Hur relaterar framställningar av och föreställningar om asiater i dagens Sverige till representationer av asiater i andra länder?

Områdesöversikt

Sverige är idag ett land där två av tio invånare har någon form av utländsk bakgrund. Ända sedan 1980-talet har olika lagar och riktlinjer strävat efter att inte diskriminera människor med utländsk bakgrund, och från 1990-talet är etnisk mångfald ett honnörsord för svenska myndigheter, organisationer och företag. Samtidigt finns en lång historia, där representationer av människor med utomnordisk härkomst använts för att förnedra och förolämpa, och för att skapa distans och avståndstagande. Under första hälften av 1900-talet var ”semiten” ett stående inslag i texter och illustrationer, och i sånger, pjäser och filmer, och genom åren har andra representationer av utomnordiska utseendetyper såsom ”rödskinnet” (”indianen”), ”eskimån” ”(inuiten”), ”lappen” (”samen”), ”zigenaren” (”romen”), ”kuliern” (”indiern”), ”gulingen” (”asiaten”), ”negern” (”afrikanen”) och ”orientalen” (”turken” och ”araben”) figurerat frekvent som en del av det svenska kulturarvet. Under de senaste två decennierna, i och med den postkoloniala migrationen och globaliseringen, har dock sådana representationer kommit att utmanas. Ett aktuellt exempel är de reaktioner som följde på de danska Mohammedteckningarna och på konstnären Lars Vilks rondellhund. De senaste årens debatter rörande hur judar gestaltas i konstnären Lars Hillersbergs bilder, samt huruvida

GB Glace:s reklam för Nogger Black ska betraktas som diskriminerande eller ej, är andra illustrativa exempel. Å andra sidan verkar det som att medan representationer av exempelvis ”juden”, ”araben” och ”afrikanen” idag är ifrågasatta och möts av motstånd, så är andra gestaltningar inte lika kontroversiella. Till exempel har även representationer av ”asiaten” i svenska barnböcker, filmer, revyer och annonser ifrågasatts i olika sammanhang under de senaste åren, men ingen offentlig debatt har utbrutit kring dessa, ett faktum som ställer frågor kring likheter och skillnader mellan hur olika etniska grupper både representeras och reagerar på representationerna, liksom hur majoritetsbefolkningen förhåller sig till desamma. Generellt går det även att konstatera att samhällsdebatten kring representationer av olika könsuttryck är mer aktiv och kontinuerlig än diskussionen rörande representationer av människor med utomnordisk härkomst. Sexistisk reklam uppmärksammas regelbundet, och talande är att det existerar ett Etiska rådet mot könsdiskriminerande reklam (ERK) medan det inte finns någon motsvarande instans för etniskt diskriminerande reklam. Emellertid har International Chamber of Commerce (ICC), där Sverige finns med som medlemsnation, utarbetat regler bland annat gällande representationer av etnicitet. För svenskt vidkommande övervakas detta genom Marknadsetiska rådet (MER) som förordar: ”Marknadskommunikation får inte uppamma eller överse med någon form av diskriminering, inbegripet sådan som hänför sig till ras, nationalitet, härkomst, religion, kön, ålder, handikapp eller sexuell läggning.” (Artikel 4, Socialt ansvar)

Projektets teoretiska utgångspunkt hittas inom det tvärvetenskapliga forskningsfältet kulturstudier (cultural studies), och framför allt dess avläggare visuella studier (visual studies) (Hall 1997; Jansson 2002). Under de senaste åren har den västerländska kulturen utvecklats från en i första hand textbaserad sådan till en alltmer visualiserad bildkultur som ett resultat av en allmän medialisering, estetisering och även digitalisering av de senmoderna västerländska samhällena. Med visualitet i fokus bredvid textualitet har ett tvär- och mångvetenskapligt fält kommit att växa fram från och med andra hälften av 1990-talet och ”the pictorial turn”, som har sina disciplinära och metodologiska rötter i konst- och filmvetenskaperna liksom inom anglo-amerikanska kulturstudier och fransk strukturalism och poststrukturalism; visuella studier vars studieobjekt benämns visuell kultur (Aspers, Fuehrer & Sverrrisson, 2004; Sparrman, Torell & Åhren Snickare, 2003; Sturken & Cartwright 2001). Representationers intertextualitet, genrekonventioner, narrativa strukturer och ambivalens i form av ironi och humor är av centralt intresse för visuella studier, och inte minst i anslutning till teorier om nationalism där utgångspunkten är att ett samhälle hålls samman av ett antal gemensamt delade erfarenheter, referenser och berättelser vilka massmedieras genom kulturens olika textuella liksom visuella representationer. Projektet ansluter sig också till postkolonial feministisk teori, vilken argumenterar för att olika textuella och visuella representationer spelar en central roll i skapandet och upprätthållandet av olika etnicitets- och könsuttryck (hooks 1992). Representationer av alla de slag antas vidare, i enlighet med den brittiska cultural studies-traditionen, vara av central betydelse för hur individer och grupper ser på sig själva och andra, och de kan därmed betraktas som ett uttryck för samhällets maktrelationer. Speciellt visuella representationer antas spela en alltmer betydande roll i det svenska vardagslivet och i det offentliga rummet. Samtidskulturen antas helt enkelt kunna säga något om vilka erfarenheter, referenser, perspektiv och berättelser som är gångbara i ett visst samhälle, och vilka som inte är det. Ett centralt antagande är att olika representationer av etnisk mångfald inte bara har betydelse för majoritetsbefolkningens syn på etniska minoriteter,

utan även för de etniska grupper som gestaltas. Projektet ingår därmed i den tradition av representationsforskning som har sin förankring i kritiska teorier såsom semiotik, psykoanalys och poststrukturalism.

Inom den anglo-amerikanska representationsforskningen finns ett mycket stort antal studier av representationer av etnicitet i form av exempelvis framställningar av minoriteter i amerikanska dagspressannonser, gestaltningar av asiater på filmaffischer, och Benettons utomhusreklam från 1990-talet med fotografier på individer och grupper med utomvästerländsk bakgrund (Back & Quaade 1993; Hall 1997; hooks 1992; Kang 2002: 71-113; Lee 1999; Lorbeer & Wild 1993; Nayak 1997). Svensk representationsforskning av etnisk mångfald har dock primärt enbart fokuserat på textualitet och utgjorts av textanalyser (Brune 2004; Camauër & Nohrstedt 2006). Forskningen om visuella representationer av utomnordiska utseendetyper har dessutom främst studerat historiskt material i stället för samtida dito (Andersson 2000; Catomeris 2004; Grinell 2004; Kulick 1992; Nationalmuseum 1996). Den svenska forskning som finns rörande samtida visuell kultur i Sverige utförs i stället i första hand inom genusforskningen, och undersöker hur kvinnor representeras i bland annat reklam och annonser, och i dagspress och veckopress, samt hur dessa representationer påverkar särskilt unga kvinnor i form av bland annat skönhetsideal och kroppsfixering (Hirdman 2001; Liliequist 2000; Lövdahl, Riska & Riska 1999; Statens offentliga utredningar 2008).

Till skillnad från den pågående och väletablerade genusforskningen om hur olika könsuttryck representeras i samtidskulturen, finns det överhuvudtaget endast ett mindre antal studier om hur etnicitet representeras i samtida visuell kultur. Bland dessa hittas två rapporter från Konsumentverket som kvantitativt undersökte annonsreklam från åren 1990 och 1995, och där det konstaterades att representationer av etniska minoriteter uppvisar en tendens till stereotypisering (Andén-Papadopoulos 1996; Hirdman 1996). Kanematsu (1999) har i en opublicerad uppsats undersökt svenska audiovisuella reklaminslag som gestaltar japaner, och genom fokusgruppsamtal diskuterat dessa med japanska migranter, och där det framkommer hur glappet mellan de sistnämndas självbild och majoritetsbefolkningens föreställningar om dem skapar frustration. Tigervall (2003, 2005) analyserade i sin avhandling visuella representationer av etnisk mångfald i svensk film, och fann att filmernas representationer av ”invandraren” bör ses som antirasistiska manifestationer. Samtidigt kan även de positiva representationerna påstås vara stereotypa i den bemärkelsen att också i dessa framställs ”invandraren” som essentiellt annorlunda gentemot majoritetsbefolkningen. Lundstedt (2005; 2007) har undersökt textuella och visuella representationer av utomnordiska utseendetyper i klädkataloger, och hon menar att dessa används för att kommunicera mångfald, samtidigt som de bevarar föreställningar om exotism. Feiler och Sauter (2006) har undersökt hur den judiske karaktären Shylock iscensätts på teatern, och har beaktat både representations- och receptionsaspekten, medan Eilard (2008) har studerat hur barn med utomnordiska utseenden framställs i svenska skolböcker. Frisell Ellburg (2008: 50-53) har i sin avhandling om modeindustrin ett avsnitt som konstaterar att det finns få modeller med utomnordisk bakgrund i den svenska modeindustrin, då dessa inte anses vara kommersiellt gångbara, samtidigt som det finns en medvetenhet om att denna underrepresentation inte motsvarar dagens etniska sammansättning i den svenska befolkningen. Pripp och Öhlander (2008) har slutligen analyserat debatten om GB Glace:s Nogger Black-reklam från år 2005, och visar i sin studie på en tydlig antagonism mellan vissa publikgrupper, och i första hand afrikanska migranter kontra majoritetssvenskar. Spridda referenser till representationer av den egna gruppen finns även i intervjustudier

med representanter från olika etniska minoriteter, och där det framgår att dessa verkar spela en avgörande roll för identifikationer repsktive disidentifikationer med majoritetsbefolkningen och med den svenska nationalstaten och i förlängningen med den västerländska kulturkretsen i stort (Hübinette & Tigervall 2008; Kalonaityté, Kawesa & Tedros 2007; Lundström 2007; Sawyer 2000; Schmauch 2006).
Utanför forskarvärlden tas frågan om olika etniska representationer upp då och då. 1996 presenterade tidskriften *Creol* (Mahrouss & Catomeris 1996) en enkätundersökning bland de anställda på Sveriges 25 ledande reklambyråer som visade att vissa grupper med utomnordisk bakgrund föredras framför andra i svensk visuell kultur utifrån upplevd kommersiell och estetisk gångbarhet och användbarhet, samtidigt som man även är beredd att helt välja bort vissa etniska minoriteter i annonser av ”kommersiella” skäl. Bland de anställda hade dessutom en oproportionellt liten andel själva utomeuropeisk bakgrund. Det framgick vidare att visuell samtidskultur i Sverige nästan uteslutande riktas till den svenska majoritetsbefolkningen, samtidigt som visuella representationer av individer och grupper med utomnordisk bakgrund frekvent används i denna för att kommunicera tolerans och mångfald, men också ironi och humor. Diskussioner kring denna diskrepans mellan de visuella representationerna av olika etniska grupper, de representerades eventuella och tänkbara reception, och de representerande producenternas intention dyker även upp då och då i reklamvärldens branschtidning *Resumé*. Även inom näringslivet pågår en diskussion kring representationer av individer och grupper med utomnordisk bakgrund, och i en Timbrorapport från 2004 (Fahimi & Fridholm 2004) lyfts den hittills av svenska företag relativt outnyttjade köpkraften bland etniska minoriteter fram som en väg från segregation till integration, och där riktad reklam till olika grupper med särkilt utomeuropeiskt ursprung omnämns för att motverka diskriminering, med utgångspunkt i amerikansk forskning gällande nya kundsegment och nya typer av riktad marknadsföring vilken bland annat visat att etniska minoriteter i USA föredrar företag som producerar visuella gestaltningar av dem själva som inte framstår som nedsättande och nedvärderande. I betänkandet från den statliga utredningen om diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet som leddes av Paul Lappalainen (2005: 161) efterlyses också framtida forskning som tar ett helhetsgrepp på representationer av etnicitet i samtidskulturen med beaktande av likheter och skillnader mellan hur olika etniska grupper gestaltas: ”Det är angeläget att inte bara undersöka hur stereotypa beskrivningar av invandrare påverkar majoritetssamhällets sätt att tänka och agera, utan också hur detta påverkar de som är föremål för dessa beskrivningar. Jag anser att detta är mycket viktigt att undersöka närmare. I Sverige finns relativt lite forskning som studerat hur specifika grupper beskrivs i medierna, och framför allt saknas forskning som undersöker hur olika invandrargrupper porträtteras i relation till varandra.”

Projektbeskrivning

Projektet kommer att utgöras av kvalitativa analyser av textuellt, audiellt, visuellt, digitalt och audiovisuellt material från den svenska samtidskulturen, och ett antal fallstudier kommer att väljas ut. Det empiriska materialet kommer att utgöras av texter och framför allt bilder i tidningar och tidskrifter, broschyrer och kataloger, utomhusreklam och reklamfilmer, och program och material som visats på teve och postats på internet. De delar av samtidskulturen som projektet fokuserar på är främst bild- och filmmaterial som producerats, disseminerats och massmedierats av identifierbara företag, myndigheter och organisationer, och vars syfte är att interpellera en eller

flera målgrupper med ett visst budskap. Konkreta exempel är annonsbilder i tidningar och tidskrifter, bilder i broschyrer och kataloger, teve-, internet- och bioreklamens filmer och utomhusreklamens affischer. Projektet gör ingen avgränsning mellan kommersiella och icke-kommersiella representationer, och inte heller mellan finrespektive populärkulturella dito, och såväl produktsäljande företag som informerande myndigheters och ideella organisationers visuella material kommer att inkluderas och analyseras.

När det gäller urvalet av fallstudier styrs detta i praktiken av en tillgång på representationer som är näst intill obegränsad. Hübinette har under ett decennium systematiskt samlat ihop och skapat ett omfattande arkiv av svenskproducerade representationer av individer och grupper med asiatisk härkomst, som uppgår till ett dussintal fulla arkivkartonger varav merparten går tillbaka från andra hälften av 1990-talet. Denna samling som bland annat utgörs av bokomslag och affischer, annonser i tidningar och tidskrifter, broschyrer och kataloger, program i teve, inspelningar av pjäser, och reklam på internet och utomhus, kommer att utgöra utgångs- och referensmaterialet för de planerade fallstudierna. Specifika fallstudier kommer att göras av ett antal svenska myndigheters, företags och organisationers visuella säljstöds- och informationsmaterial, där kataloger och broschyrer från svenska högskolor, reklam från storföretag såsom H&M, ICA, IKEA och OnOff, Fazer och informationsmaterial från svenska organisationer som Svenska kyrkan kommer att inkluderas. Andra konkreta exempel på tänkbara fallstudier är Kanal 5s program Oumi från 2003 där skådespelerskan Mi Ridell klädde ut sig till en ”japansk” kändisjournalist, fackföreningen SIFs annonskampanj från 2006 som använde sig av foton på asiatiska barn för att illustrera ”gula faran”, pjäsen Asiat i spa't från 2006 som utspelar sig på ett fiktivt spa i Thailand, internetspelet Vad sjunger japanen? från 2007, TV3s program Sing-a-long från 2009, SVTs Allsång på Skansen och dess inslag i juli 2008 där programledaren Anders Lundin och skådespelerskan Sissela Kyle uppförde en kavalkad av skämt iklädda ”asiatiska” kläder och med hjälp av ”asiatiska” glosor, kroppsspråk och minspel, samt dagsaktuella revyer och barnprograms- och barnleksketcher där infödda svenskar iscensätter och förkroppsligar exempelvis ”kinesen”, ”japanen” och ”thailändaren”.

Representationerna kommer att studeras med hjälp av de analysmetoder som utvecklats inom kulturstudier och visuella studier, och där de semiotiska och diskursteoretiska forskningstraditionerna med utgångspunkt i bland annat Roland Barthes mytanalyser och i Michel Foucaults diskursgenealogier är de mer framträdande. Hänsyn kommer att tas till olika representationers roll i att förmedla hegemoniska föreställningar liksom till kontinuiteten bakåt i historien och de internationella sambanden. Vidare ansluter sig projektet till de postkoloniala och feministiska forskningsfälten där teoretiker som Edward Said och Teresa de Lauretis argumenterar för att representationer av etnicitet och genus, vare sig det gäller textuellt eller visuellt material, är historiskt förankrade och socialt konstruerade och därför aldrig är konstanta utan i ständig förändring, samt att dessa inte bara har en rent återspeglande funktion, utan spelar en central roll för att skapa och upprätthålla olika typer av etnicitets- och genusvariationer i samtidskulturen. Analyserna kommer även att ta hänsyn till representationers narrativitet och intertextualitet, det vill säga vilken slags berättelse som framförs liksom hur dessa berättelser talar till andra berättelser oberoende av medier, samt till frågor som rör ambivalens av olika slag i form av exempelvis postmodern ironi och postkolonial humor, liksom antirasistisk radikalism och konservativ exotism.

Betydelse

Projektets samhälleliga relevans hittas i den svenska antidiskrimineringspolitiken, och projektets dagsaktuella relevans grundas i den senaste tidens antagonistiska debatter rörande representationer av individer och grupper med utomnordisk bakgrund, där det verkar existera en tolkningsdiskrepans mellan representanter från majoritetsbefolkningen och olika etniska minoriteter liksom mellan intention och effekt, vilket väcker frågor om integration, segregation och diskriminering, och i förlängningen om hur det svenska samhället betraktar och behandlar olika etniska grupper, liksom om hur dessa förhåller sig till majoritetsbefolkningen. Projektets vetenskapliga betydelse hittas i avsaknaden av en studie av historiska och samtida svenska representationer av asiater, och i vikten av en representationsforskning som både har en historiskt-diakron och en komparativ-internationell ansats. Ett mål med projektet är även att ge näring åt en etikdiskussion om hur konsumenter och producenter av samtidskultur förhåller sig till representationer av olika minoriteter. Den offentliga debatten kring klyftan mellan det koloniala arvet och den mångkulturella och postkoloniala samtiden är överhuvudtaget betydligt mer levande i exempelvis USA och Storbritannien än i Sverige. Mot bakgrund av efterföljderna av Mohammedteckningarna, är det slutligen av stor samhällelig vikt att undersöka om vissa representationer av olika etniska grupper bidrar eller inte bidrar till att försämra politiska och ekonomiska relationer mellan Sverige och andra länder, liksom om de också kan tänkas påverka turism och olika kulturella och mellanmänskliga utbyten i negativ riktning.

Referenser

Andén-Papadpoulos, Kari. 1996. *Veckopressreklam i Sverige 1990 och 1995. Maskulinitet, femininitet och etnicitet.* Stockholm: Konsumentverket.

Andersson, Lars M. 2000. *En jude är en jude är en jude… Representationer av ”juden” i svensk skämtpress omkring 1900-1930*. Lund: Nordic Academic Press.

Aspers, Patrik, Paul Fuehrer & Árni Sverrisson (red.). 2004. *Bild och samhälle: Visuell analys som vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Back, Les & Vibeke Quaade. 1993. ”Dream utopias, nightmare realities: Imagining race and culture within the world of Benetton advertising”. *Third Text* 22: 65-80.

Brune, Ylva. 2004. *Nyheter från gränsen: Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*. Göteborgs universitet: Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Camauër, Leonor & Stig Arne Nohrstedt (red.). 2006. *Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen*. Stockholm: Fritzes.

Catomeris, Christian. 2004. *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*. Stockholm: Ordfront.

Eilard, Angerd. 2008. *Modern, svensk och jämställd. Om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962-2007*. Malmö högskola: Lärarutbildningen.

Feiler, Yael & Willmar Sauter (red.). 2006. *Shakespeares Shylock och antisemitismen*. Stockholm: Stiftelsen för utgivning av teatervetenskapliga studier.

Frisell Ellburg, Ann. 2008. Ett fåfängt arbete. Möten med modeller i den svenska modeindustrin. Göteborg: Makadam.

Grinell, Klas. 2004. *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism*. Göteborgs Universitet: Institutionen för idéhistoria och vetenskapsteori.

Hall, Stuart (red.). 1997. *Representation: Cultural representations and signifying practices*. London: Sage.

Hirdman, Anja. 1996. *TV-reklam i Sverige 1990 och 1995.* Stockholm: Konsumentverket.
Hirdman, Anja. 2001. Tilltalande bilder: Genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och FiB Aktuellt. Stockholm: Atlas.
hooks, bell. 1992. *Black looks. Race and representation*. Cambridge: South End Press.
Hübinette, Tobias & Carina Tigervall. 2008. *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.
Jansson, André. 2002. *Mediekultur och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.
Kalonaityté, Viktorija, Victoria Kawesa & Adiam Tedros. 2007. *Upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*. Stockholm: Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.
Kanematsu, Makiko. 1999. *Representation av de andra. Japaner och östasiater i populärmedier*. Opublicerad magisteruppsats. Stockholms universitet: Etnologiska institutionen.
Kang, Laura Hyun Yi. 2002. *Compositional subjects*. Durham: Duke University Press.
Kulick, Don. 1992. ”Deras kroppar, våra jag: En fotografisk essä om den kolonialistiska nakenstudien”, *Ottar* (2): 71-89.
Lappalainen, Paul. 2005. Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige. Stockholm: Fritzes.
Lee, Robert G. 1999. *Orientals. Asian Americans in popular culture*. Philadelphia: Temple University Press.
Liliequist, Marianne. 2000. *Våp, bitchor och moderliga män. Kvinnligt och manligt i såpoperans värld*. Umeå: Boréa.
Lorbeer, Marie & Beate Wild (red.). 1993. *Menschenfresser – Negerküsse*. Berlin: Elefanten Press.
Lundstedt, Anna. 2005. *Vit governmentalitet. ”Invandrarkvinnor” och textilhantverk - en diskursanalys*. Göteborgs universitet: Etnologiska institutionen.
Lundstedt, Anna. 2007. ”Gudrun Sjödén-kadern”. *Kulturella Perspektiv* 16 (3): 33-42.
Lundström, Catrin. 2007. *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi*. Göteborg: Makadam.
Lövdahl, Ulrica, Åsa Riska & Elianne Riska. 1999. ”Gender display in Scandinavian and American advertising for antidepressants”. *Scandinavian Journal of Public Health* 27 (4): 306-310.
Nationalmuseum. 1996. *Främlingen - dröm eller hot*. Stockholm: Nationalmuseum.
Nayak, Anoop. 1997. ”Frozen bodies”. *Body & Society* 3 (3): 51-71.
Pripp, Oscar & Magnus Öhlander. 2008. *Antirasismens gränser och fallet Nogger Black. Om bruket av rasismbegrepp i Sverige*. Stockholm: Atlas.
Sawyer, Lena. 2000. *Black and Swedish: Racialization and the cultural politics of belonging in Stockholm, Sweden*. University of Michigan: Department of Cultural Anthropology.
Schmauch, Ulrika. 2006. *Den osynliga vardagsrasismens realitet*. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.
Sparrman, Anna, Ulrika Torell & Eva Åhrén Snickare (red.). 2003. *Visuella spår. Bilder i kultur och samhällsanalys*. Lund: Studentlitteratur.
Statens offentliga utredningar. 2008. *Könsdiskriminerande reklam: Kränkande utformning av kommersiella meddelanden. Betänkande av Utredningen om könsdiskriminerande reklam*. Stockholm: Fritzes.

Sturken, Marita & Lisa Cartwright. 2001. *Practices of looking. An introduction to visual culture*. Oxford: Oxford University Press.
Tigervall, Carina. 2003. *Tigerns avklippta morrhår*. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.
Tigervall, Carina. 2005. *Folkhemsk film: Med ”invandraren” i rollen som den sympatiske Andre*. Umeå universitet: Sociologiska institutionen.